

РОЛЬ КОЛІРНИХ АСОЦІАЦІЙ В ДИЗАЙНІ

Анотація. У статті розглянуті об'єктивні властивості кольору, психофізіологічні реакції людини на колір, роль колірних асоціацій в дизайні, в житті людини та суспільства. Досліджується природа колірної символіки, взаємозв'язок колірних асоціацій і образів в мистецтві, їх роль і вплив на життя суспільства в цілому.

Ключові слова: Властивості кольору, енергетика, асоціації, дизайн, кінематограф, символ.

Постановка проблеми. Кожен окремо взятий колір сам по собі має певні визначення, при цьому, ця оцінка може мати об'єктивні показники, інакше кажучи, оцінюється інакше ніж в якійсь конкретній ситуації або у творі мистецтва. У зв'язку з цим можна відзначити, що наукові, лабораторні дослідження кольору як такі не можуть повною мірою задовольнити і відповідати творчим вимогам, запитам і завданням, які встають перед дизайнерами і художниками. В результаті дослідження художньої творчості різних творчих особистостей в різних областях мистецтва (дизайні, живописі, кінематографі, декоративно–прикладному мистецтві) можна було б зробити більш детальні висновки про значення кольору, колірних асоціацій у об'єктах мистецтва та дизайну і про їх вплив на психіку людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. А.М. Еткінд (1979р.; 1980–1985р.р.) провів серію досліджень кольоро–емоційних показників людини на прикладі певної групи респондентів визначеного віку [1]. Матеріали цих досліджень, а також дослідження М. Сент–Джордж, Б. Райт, Л. Рейнватер, А. Купівля, Р. Франсе [2], висловлювання творчих особистостей [3], дозволяють зробити висновки про тісний зв'язок об'єктивних властивостей кольору з певними реакціями, які вони викликають. Також є цікаві відомості про зв'язок емоцій людини зі звуковими та колірними образами. Дж. Ормсбі Саймондс в книзі «Ландшафт та архітектура» описав ці зв'язки щодо певних, визначених осередків людей [4]. У книзі Р. Франсе «Психологія естетики» говориться, що «..на таке ранжирування лише незначний вплив робить художня освіта, різниця у статі, приналежність до різних рас і культур» [2]. Психологи і психотерапевти Б.А.Базима і М.А. Густяков проводили глибокі дослідження впливу кольору на людську психіку. У ході вивчення стану людини під впливом кольору, дослідники довели, що під цим впливом емоційний стан людини змінюється, а це, у свою чергу, накладає сильний відбиток на його розумову діяльність [5,6,7]. Спираючись

на результати досліджень колірних переваг у дітей дошкільного віку, К.В.Бардін в своїй роботі робить висновок про відсутність в колірних перевагах взагалі, або ж відсутність закономірності в колірних перевагах у дітей: «взагалі не існує певного порядку переваги кольорів» [8, 249]. Дослідженнями впливів кольору в інтер'єрі займалися – Йоханнес Иттен [3], Пономарьова Е. С. [10], Степанов Н.Н. [11] та ін., в працях яких також існує думка про неоднозначність сприйняття кольору у певному виробі. А.І. Берзницкасом (1980р.) було проведене експериментальне дослідження інтелектуальних емоцій [19], де також вказується на неоднозначність колірної сприйняття.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати роль кольору, колірних асоціацій у об'єктах мистецтва та дизайну і їх вплив на психіку людини.

Основна частина. Колір – є одним з найважливіших засобів композиції, засобів створення зображення. Перелік впливу кольору можна подати таким чином. В образотворчому мистецтві, в дизайні – це один з головних інструментів вираження почуттів і думок митця; спосіб впливу на глядача. Кольором можна виразити радість і захват, сум і смуток, сумнів і нерішучість, агресію, загадковість, затхлість та свіжість, рух, спокій і затишок. Колір – за семантикою може надати відчуття музики, запаху, також може виражати матеріальність і фактуру. За допомогою кольору відтворюється форма й матеріал зображуваних об'єктів, передаються просторові відносини, висвітлення, повітряне середовище. Колір є своєрідним подразником для людини, викликаючи як позитивні, так і негативні асоціації та емоції. Психічну реакцію у людини на певні кольори вивчали багато відомих учених, письменників, поетів, художників і кінорежисерів [3,12]. На основі цих досліджень були зроблені наступні висновки: яскравість і чистота кольору прямо пропорційна силі психічної реакції, мало насичені кольори викликають слабкі реакції, найбільшу різноманітність асоціацій викликають жовті й зелені кольори. Форма предмета або пляма, яка забарвлена в певний колір, є одним з факторів, що впливають на емоційне сприйняття кольору. Однак, до цього часу дуже цікавим є *аспект ситуаційного сприйняття кольору*.

Якщо порівнювати процес зародження колірних асоціацій у людини, наприклад, за Р. Франсе [2], то найближчим за всіх йому за загальними ознаками буде процес утворення умовних рефлексів. Ці процеси мають багато спільного. Можна зазначити, що емоції і відчуття, викликані певною кольоровою гамою, тісно пов'язані з об'єктами, предметами, явищами, які пофарбовані в стабільний, локальний, незмінний колір. Прокоментуємо цю тезу. Кожен колір має певну силу впливу, по різному діє на психіку і пов'язаний з певною психічною реакцією у людини. При цьому, відмінність в силі психічного впливу різних кольорів існує для різних вікових категорій і соціальних груп. В той же час, у живописі, театральному мистецтві, в кінематографі сприйняття кольору глядачем безпосередньо залежить від задуму автора і вмісту, сюжету твору. Для характеристик впливу кольору

використовуються різні показники. Можна наголосити на такому підході. Колір, узятий в чистому вигляді, і що розглядається в контексті художнього твору – це за фізичною сутністю порівняні поняття. Але за вміщенням потенцій емоційного стану і енергетичної складової виникає певна синергія – цьому кольору надається різна оцінка за набуття деяких якостей. Конкретна ситуація художнього твору, картини, фільму змінює сприйняття кольору, його емоційне випромінювання, енергетику.

Наприклад, насичений жовтий – перш за все, колір сонця і тепла, колір золота і багатства, колір енергії, радощі, експресії, безтурботний, легкий і життєрадісний. Проте, є певний контраст, це і колір осені, колір осіннього листя. Якщо проаналізувати живопис відомого художника Ван Гога, можна побачити, що в багатьох картинах цей колір присутній: і в натюрмортах з соняшниками, і в пейзажах, і в портретах. У картинах Ван Гога цей колір несе особливу емоцію, жовтий колір у нього метафоричний, несе глибоке смислове навантаження. Наприклад, в картині «Натюрморт у вазі з маргариток і анемони» жовтий – це колір беззахисності, крихкості, ніжності, м'якого смутку. У картині «Натюрморт з олеандром» цей же колір вимогливий, метушливий, буденний, простакуватий, енергійний, він хоче діалогу, але з ним спілкуватися не просто, він вимагає конкретності. У картині «Натюрморт з соняшниками у вазі» жовтий колір мудрий, спокійний величавий, в ньому немає метушні, повсякденності, він не простий, але в нім є м'якість, задумливість, він готовий до діалогу і він може «слухати». Те, що оточує, не може змінити його силу, його характер, він витривалий і терплячий. Проте, в картині «12 соняшників у вазі», в якій композиція з тими ж кольорами дуже схожа на попередню картину, на наш погляд, жовтий колір вже інший. Асоціативно його можна характеризувати як неспокійний, «переляканий», він слабкий і збентежений, закритий, замкнутий, діалогу у художньому мовленні він не хоче, більш того, він не знає що сказати, як себе вести. Таке відчуття, що його «поставили в кут» за якусь провину, у нього мало сил і енергії. Тут колір несе відчуття безсилля, відторгнення, спустошення, і навіть безвиході.

У текстах прадавніх учених говориться про три основні кольори: чорний, білий і червоний. Аналізуючи використання цих трьох основних кольорів, можна відзначити, що в більшості держав саме ці три кольори використовуються на державних прапорах в тих або інших пропорціях. Чи не тому, що викликані певним колірним контрастом основних кольорів, такі колірні асоціації значно сильніше впливають на людську психіку, підсвідомість.

Білий колір традиційно викликає такі асоціації: денне світло, білі стіни церков, вінчальне плаття нареченої, цнотливість, невинність і юність, білий колір ангелів в раю на іконах і картинах художників, чистий аркуш паперу, «біла магія», сивина, колір лікарняних халатів, північ, сніг і лід, білі ночі, білий прапор капітуляції і т.д.. В старовину була дуже популярна біла оренбурзька шаль, тоді як найбільш вживаними кольорами одягу у суспільстві були сірий і

чорний. У білому кольорі більше «холоду», ніж «теплого», це викликає пересторогу – з білим кольором треба бути обережним у «вживанні».

Чорний колір викликає більше негативних асоціацій, чим позитивних. Досить навести такі приклади: у чорний колір одягаються на похорони; «чорна магія»; чорне вугілля на попелищі; чорний – це колір ночі і тьми; чорним кольором змальовують зло, бісів, пекло у творах мистецтва; чорного кольору була символіка у фашистській Німеччині; так званий «чорний ящик» в літаках, що зберігає секретну інформацію; «чорна діра»; сумнозвісний «чорний ворон»; чорний прапор піратів і анархістів. Як певний психологічний екзерсис всім відома картина «Чорний квадрат» К. Малевича. І в той же час чорний колір обов'язково присутній в одязі на урочистих і офіційних прийомах і заходах; також чорного кольору урочистий і елегантний смокінг, знамените «чорне» у сукні Діора; чорного кольору одяг ченців.

Досить таки відомі пам'ятники В. І. Леніну, в яких переважають граніти сірого або навіть чорного кольору, розташовані в багатьох містах на всій території СНД. Тут відбувається своєрідний парадокс з кольором. Сірий, чорний колір завжди асоціювався з кольором скорботи, відчаї, печалі, безвихідності. Певно, що В. І. Ленін – був вождем, символом революції, яка несла всім народам свободу, мир і братство. І народи, натхненні світлими гаслами, вірили в перемогу комунізму на усій землі. Однак намогильні пам'ятники – саме цих кольорів. Тут не поєднується задум, вираження цієї «світлої» теми, ідеї з сірим, чорним кольором, який символізує зворотне.

Серед дослідників впливу кольору на людину був також геніальний кінорежисер С. Ейзенштейн. Його висновки дуже цікаві. Він вивчав проблему абсолютної відповідності звуку і кольору [12]. Висновки С. Ейзенштейна дозволяють говорити про доволно–образні відповідності в мистецтві, а не абсолютні. Це має бути пов'язане перш за все з художньо–образною структурою художнього твору.

З книги С.Ейзенштейна: «...Тут справа ніколи не вирішується ... непорушним каталогом кольоро–символів, але емоційна осмисленість і дієвість кольору буде виникати завжди в порядку живого становлення кольорово–образного боку твору, в самому процесі формування цього образу, в живому русі твору в цілому» [12]. Чи вільний художник в процесі своєї роботи над твором? Поетичний задум творця диктує йому своє колірне бачення образу, нерідко протилежне до традиційного значення кольору, проте в процесі створення образу творцеві доводиться враховувати колірну символіку і іноді підкорятися їй, що значно впливає на художньо–образну структуру твору. Цікаві експерименти С. Ейзенштейна з кольором в кіно, в чорно–білому німому фільмі «Броненосець Потьомкін» в 1925р. Відома сцена з червоним прапором в цьому чорно–білому кінофільмі, яка була його режисерською знахідкою та яка має багатозначний смисл – багату асоціацію. Тут виявився його геніальний талант. У цьому кінофільмі колірний акцент твору збігся із смисловим і

композиційним. Силу дії цієї сцени на глядача не можна переоцінити. В цьому випадку режисер враховував колірну символіку червоного кольору – символу революції, протистояння, бунту і свободи на початку 20 століття.

Пізніше цей же прийом застосував не менш геніальний кінорежисер – Андрій Тарковський в чорно–білому кінофільмі «Андрій Рубльов». Не дивлячись на те, що вже існувала можливість знімати кольорове кіно, режисер заради свого задуму зняв чорно–білий фільм. Автор підпорядкував колірне вирішення твору його образній структурі. Відомий фінал фільму, де після чорно–білих сцен з'являється кольорове зображення «Трійці» Андрія Рубльова, як символу гармонії, єднання, мудрості і злагоди. Тобто, у цьому фільмі колір несе інше смислове навантаження на відміну від фільму режисера С. Ейзенштейна.

Якщо розглядати колірні асоціації, пов'язані з червоним кольором, то не можна не відзначити його особливу, специфічну дію на людину. В цьому випадку, це зв'язано і з традиційним символом червоного кольору – символом крові, життєвої енергії. В більшості випадків цей ефект посилюється при контрасті з іншим протилежним кольором. Як приклад можна привести 20–і роки минулого століття, коли була громадянська війна, в якій «червоним», так називали більшовиків, протистояли «білі», так називали офіцерів царської армії. У 70–і роки минулого століття червоний колір асоціювався з сумно відомими «червоними кхмерами» і «червоними бригадами», що наводили жах на сучасників. У 20 столітті червоний колір став символом цілої епохи, цілої країни, в якій він асоціювався з комуністичною партією і її ідеологією. Досить пригадати Червону армію, червоноармійців, державний прапор колишнього СРСР, червону п'ятикутну зірку на його прапорі, червоні прапори в «червоних куточках», піонерські галстуки, червоні транспаранти на комуністичних святах і т.п.. Основні кольори (червоний, чорний і білий) широко використовувалися в плакатах, додаючи їм більшої виразності і переконливості. Як приклад, можна пригадати всім відомі революційні, військово–патріотичні плакати: плакат Іраклія Тоїдзе «Батьківщина–Мати зве» в 1941р., Моора (Орлова) Д.С. «Ти записався добровольцем?» у 1920р., Кукриникси «Нещадно розгромимо і знищимо ворога» в 1941р., Ефімова (Фрідлянд) Б.Е. «Капітан радянській країни веде нас від перемоги до перемоги!» у 1933р., Подіни (Денісов) В.Н. «Кожен удар молота – удар по ворогові!» у 1920р., Ватоліной Н.Н., Денісова Н.В. «Не базікай!» у 1941р., Іванова К.К. «Міру – мір!» у 1953р. Проте, ці асоціації (виразності і переконливості у вказаних працях) більш характерні для певної вікової категорії, саме для тих людей, які жили в ту епоху.

Червоний колір може бути достатньо агресивним. Стосуючись теми смерті і небезпеки, можна пригадати про те, що червоний колір асоціюється в побуті, наприклад: з вогнем; кольором пожежних машин; червоним світлом світлофорів на перехрестях; червоною «цеглиною» на знаках дорожнього руху; червоною «тривожною» кнопкою і лампочкою, яка мигає при сигналі «тривога»

на цивільних і військових об'єктах; кольором вогнегасника; газового балона; червоним хрестом на машинах «швидкої» допомоги і т.п..

Не дивлячись на ці негативні асоціації, червоний колір також асоціюється і з приємними подіями в житті суспільства. Скільки приємних спогадів традиційно пов'язано з ним: всенародні свята, такі, як Пасха (яйця фарбують в червоний колір), Масляниця (її символ – червоний колір), Новий рік, Перше травня, День Перемоги; «червоний диплом» у вузі; червона стрічка, яку перерізають при урочистому відкритті об'єкту; «червона доріжка», по якій йде президент на інаугурацію, і по якій проходять «зірки» на різних кінофестивалях і т.п.. Таким чином, виникає необхідність виваженого підходу до визначення кольорових гам і їх застосування у об'єкті дизайну, або ж розробки робочого сценарію відповідно до створення певного впливу дизайн–продукту на людину.

Висновки. На основі проведених попередніх досліджень можна зробити такі висновки:

емоційне забарвлення кольору може залежати від соціальних умов в країні і суспільстві;

асоціація, емоція, викликана кольором, певним чином залежить від художньо–образної структури твору;

у художньому творі на тему патріотизму, героїзму, революції колірні гамма обмежена, використовуються певні основні кольори, тут присутня «простота без строкатості»;

для створення цілісного художнього твору необхідне колірне рішення підпорядкувати художньо–образній структурі твору:

а) колірні акценти повинні збігатися з композиційними акцентами;

б) колірні кульмінація повинна збігатися із смисловою кульмінацією.

Подальший напрямок дослідження. Передбачається надалі досліджувати роль колірних контрастів в дизайні інтер'єру. Результати дослідження використання кольору в широко відомих творах мистецтва, впливу кольору на людську психіку, ролі колірних асоціацій в житті суспільства відкривають перспективні напрямки їх конкретизації та практичного застосування у сучасному дизайні. Використання результатів дослідження можливе в багатьох сферах діяльності людини і практично в усіх напрямках дизайну.

Література

1. Бажин Е.Ф., Эткинд А.М. Цветовой тест отношений (ЦТО). Методические рекомендации. – Л., 1985. – 18 с.
2. Интернет–ресурс:<http://www.br.com.ua/referats/Psychology/47943-4.html>
3. Иоханнес Иттен. Искусство цвета / Пер. с немецкого; 2–е издание; Предисловие Л.Монаховой. – М.: Изд. Д.Аронов, 2001.– 96 с.
4. Дж. Ормсби Саймондс. Ландшафт та архітектура. – М., Государственное издательство литературы по строительству и архитектуре, 1965. – С. 244–264.
5. Базима Б.А., Густяков Н.А. О цветовом выборе как индикаторе эмоциональных состояний в процессе решения малых творческих задач. – Вісник ХГУ: Зб. наук. пр. – Харьков: ХГУ, 1988, №320. – С. 22–25.
6. Базима Б.А., Кутько И.И. Цветовые предпочтения подростков с акцентуациями характера. //Журнал неврологии и психиатрии им. С.С. Корсакова. – 1997. – Том 97, №1. – С. 24–28.
7. Базима Б.А. Взаимосвязь цветовых предпочтений и идентификации с цветом. //Материалы конференции "Актуальные вопросы практической психологии и логопедии в учреждениях образования и охраны здоровья Украины"/ Б.А.Базима. – Харьков, 1998. – С. 106–109.
8. Бардин К.В. Развитие цветоразличения в онтогенезе человека. //Сенсомоторные процессы. – М., 1972. – С. 244–264.
9. Пономарева Е. С. Цвет в интерьере. – Минск, 1984. –167 с.
10. Степанов Н.Н. Цвет в интерьере. – Киев, 1985. – 96 с.

Аннотация.

Шемелина Т.А, Козийчук К.О. Роль цветовых ассоциаций в дизайне и в жизни общества. В статье рассмотрены объективные свойства цвета, психофизиологические реакции человека на цвет, роль цветовых ассоциаций в дизайне, в жизни человека и общества. Исследуется природа цветовой символики, взаимосвязь цветовых ассоциаций и образов в искусстве, их роль и влияние на жизнь общества в целом.

Ключевые слова: Свойства цвета, энергетика, ассоциации, дизайн, кинематограф, символ.

Abstract

Shemelina T.A., Koziiichuk K.O. The role of colour associations in the design and in life of society. The article deals with the objective properties of color, the physiological human response to color, the role of associations of color in design, in human life and society. Nature of colour symbolics is investigated, intercommunication of colour associations and appearances in an art, their role and influence, is probed on life of society on the whole.

Keywords: The properties of color, energy, association, design, cinema, symbol.